

महाराष्ट्र राज्य शेतमजूर परिषद -
महाराष्ट्र विधानसभेवर जाणाऱ्या मोर्चात सामील व्हा !
गुरूवार ५ एप्रिल १९७९ रोजी-मुंबई
शेतमजूर-निमशेतमजुरांचे मोर्चा-निदर्शन

बंधू भगिनो,

महाराष्ट्र राज्य शेतमजूर परिषदेच्या मध्यवर्ती मंडळाची व्यापक बैठक नांदेड येथील कलामंदिर सभागृहात दिनांक २६ व २७ फेब्रुवारी १९७९ रोजी भरली होती. शेतमजूर, निम शेतमजूर इ. ग्रामीण कष्टकऱ्यांना आज, ज्या कठीण परिस्थितीला तोंड द्यावे लागत आहे त्याच्या विचार या सभेत झाला. त्यांच्या ताबडतोबीच्या प्रश्नांचा व त्यासाठी त्यांनी चालविलेल्या लढ्यांचाही विचार झाला. या सर्व प्रश्नावर व्यापक आंदोलन राज्यभर सुरू करण्याची नांदी म्हणून, महाराष्ट्र राज्य विधान सभेचे अधिवेशन चालू असतानाच गुरूवार दि ५ एप्रिल १९७९ रोजी मुंबई शहरात प्रचंड निदर्शन करण्याचा निर्णय मध्यवर्ती मंडळाने घेतला आहे.

किमान वेतन कायद्याची अंमलबजावणी होत नाही

महाराष्ट्र राज्यात शेतमजुरासाठी किमान वेतन कायदा काही वर्षांपूर्वी झाला असला व अलिकडेच या वेतनात तुटपुंजी वाढ करण्यात आली असली तरी, त्याची अंमलबजावणी करण्याच्या बाबतीत सरकार नेहमीच निष्क्रीय व उदासिन राहिले. आजही तीच स्थिती आहे. शेतमजूर किमान वेतन दरांची, सालगडी व महिनेदारांच्या वेतनांची, कामाच्या तासांची, ओव्हर टाईम वेतनाची, रजा सुट्याची व स्त्रियांना ठरलेले किमान वेतन याची अंमलबजावणी राज्यात काही अपवाद सोडल्यास कुठेच होत नाही. शेतमजुरांकडून मागणी होते, चळवळ होते, त्याला गति व आकार येत आहे; शेतमजुरांत जागृती निर्माण होते आहे. पण गांवातले धनदांडगे दडपेगिरी, गुंडगिरी करून कायदे पायदळी तुडवित आहेत. किमान वेतन कायद्याप्रमाणे, हजरी पत्रके ठेवणे, रजा सुट्यांची नोंद ठेवणे, पगार पत्रके ठेवणे, इ. शेतमालकावर बंधनकारक असलेले रेकॉर्ड ठेवण्यात येते किंवा नाही याची पहाणी करण्यात सरकारी यंत्रणा दुबळी व अकार्यक्षम ठरल्याचा ठिकठिकाणी अनुभव येतो. जे शेतमालक किमान वेतन कायद्याची अंमलबजावणी करीत नाहीत त्यांना कर्जे, खते, बियाणे, इ. मदत सरकार, वेंका व इतर संस्थांकडून मिळणार नाही असे कडक धोरण व्यवहारात आणले गेले तरच सरकारच्या ग्रामीण गरिबाबद्दलच्या कळवळ्याला काही अर्थ तयार होईल.

रोजगार हमी विरुद्ध धगिकांची ओरड

गरीब व बहुसंख्य शेतकऱ्यांच्या जमिनी वड्याकडे जात असल्यामुळे

आणि ग्रामीण भागात भांडवली पद्धतीचा व बाजारी संबंधीची होत असलेल्या वाढीच्या परिणामी शेतमजुरांच्या संख्येत वाढ होत आहे. मिळणारी वागणूक व जगावे लागणारे जिणे याबद्दल तर विचाराबयास नको. ऊस व तोडणी वहातुकीच्या कामासाठी बैलगाडी कुटुंबिय मुला बाळासह साखर कारखान्याकडे मजुरांना मिळणारे वेतन अत्यंत तुटपुंजे असते. कण्टाला सोमा नाही. प्राथमिक स्वरूपाच्या गोष्टीही लाभत नाही. कशा तरी गुजराण करून दिवस ढकलण्यासाठीच कामाचा त्यांना जेमतेम उपयोग होतो. तोडणीच्या मजुरांना व गाडीवांना शेतमजुरांच्यासाठी जाहीर झालेल्या किमान वेतनापेक्षा किती तरी कमी मजुरी पडते. गाडी मोकळी होण्यात तासात तास खर्च पडतात. गाडीवान आणि तोडणीवाल्याचे खाडे होतात. त्यामुळे कंटाळून हे कामगार रोजगार हमी कामाकडे जातात. यामुळे शेतमजूर लावून शेती करणारे, सालगडी महिनेदार ठेवणारे 'शेतकरी,' साखर कारखानदार, रोजगार हमी योजनेची कामे बंद करा अशी मागणी करतात !

भांडवलशाही कारभाराचे फलित म्हणून, वर्षभर कामाची गरज असणाऱ्या ग्रामीण भागातील लोकांची संख्या भारखी फुगून चालली आहे. १९७२-७३ साली अशांची संख्या १५ लाख होती आता ती संख्या राज्याचा विचार करता २५ लाखाच्या घरात पोचली आहे. एम्प्लॉयमेंट एक्सचेंजकडे ग्रामीण भागातील कामाची गरज असणाऱ्याची नोंद होत नाही. कमी मजुरीत मजूर मिळावेत म्हणून शेतीची कामे रोजगार हमी योजनेत घ्या, शेती हंगामाच्या वेळी रोजगार हमी कामे बंद ठेवा अशी संकुचित मागणी सध्या सधन शेतकरी मंडळी जोरात करीत आहेत.

कायद्यात बदल करा

गरज असणाऱ्या प्रत्येकास वर्षभर काम मिळाले पाहिजे. यासाठी रोजगार हमीची कामे सतत चालू राहिली पाहिजेत. काम दिले नाही तर रोजगार हमी कायद्यात नमूद केलेला पण आतापर्यंत कोणाला न मिळालेल्या रोजी १ रुपयाच्या चिरमुरे भत्त्यात बदल झाल्या पाहिजे त्यात वाढ झाली पाहिजे, रोजगार हमी कायद्यात काम मागणाऱ्यास शक्यतो पंचायत समिती भागात तसे शक्य नसल्यास जिल्ह्यात कुठेही कामास पाठविण्याची तरतूद आहे व काम

न देता व वेकाम भत्ता नाकारण्याची ही तरतूद आहे ती बदलली पाहिजे.

रोजगार हमी कामावरील कामगारांची संख्या वाढती आहे. कामे काढल्यास कोठेही मजुरांचा तुटवडा पडण्याचे कारण नाही. या कामावरील मजुरांना, ही कामे ज्या भागांत चालू असतात त्या भागातील शेतमजुराकरिता जाहीर करण्यात आलेले किमान वेतन मिळाले पाहिजे. सध्या या कामावर साधारणपणे चौथ्या विभागातील शेतमजुरांसाठी ठरविण्यात आलेले किमान वेतन पडावे असे पहावे अशी मोघम तरतूद कायद्यात करण्यात आली आहे. रोजगार हमी योजनेखाली वर्षभर मजुरीची व कामाची गरज असणाऱ्यांचो प्रचंड संख्या लक्षात घेता ही कामे सतत वर्षभर नियमितपणे देण्याची योजना आखून ती पुरवली जावीत. ज्या भागात रोजगार हमी कामे चालू असतील त्या भागातील शेतमजूर किमान वेतनाचे दराने रोजगार हमी कामावर मजुरी पडेल अशा रितीने अंगावरील कामाचे दर वाढविण्यात यावेत. काम, समान पगार आणि निर्वाह भत्ता यांच्या शाश्वतीच्या दृष्टीने रोजगार हमी कायद्यात दुसरी झाली पाहिजे. कामाचे ठिकाणी विषयाचे पाणी, औषधोपचाराची सोय, हत्यारांचा पुरवठा, हत्यारे पुरविली नाहीत तर भाडे देण्याची तरतूद, हत्यारांची शेवटणी, मुले खांबाळण्याची सोय अशा तरतूदी पुढे चालू ठेवणे भाग पाडायचा असा कृत निश्चयाने हा मोर्चा संघटित करण्यात येत आहे.

केंद्र सरकारच्या 'कामासाठी गृह' या योजनेखाली रोजगार हमीवरील कामगारांना मजुरीतून किलो पाठीमागे ३० ते ३५ पैसे कापून घेऊन देण्यात येतो. आठवड्याच्या वेतनाच्या रकमेतून १० टक्के रक्कम ब्राजूस करून उरलेल्या मजुरीच्या रकमेवर ३ रुपयासाठी १ किलो व जास्तीत जास्त १० किलो गृह देण्याची योजना आहे. गृह चांगला मिळत नाही. गव्हाशिवाय ३ रु. रोजी मजुरी पडेल असे सरकारने जाहीर केले होते. परंतु ह्याप्रमाणे सर्वत्र मजुरी पडत नाही. तेव्हा गव्हाचे पैसे कापून घेतले जाऊ नयेत, कामाचे ठिकाणी उत्तम गृह नियमित मिळावा व कुपन्स वाया जाऊ नयेत अशी आपली मागणी आहे.

कंत्राटी कामे बंद करा

कमी मजुरीवर राबवण्यासाठी, मिळविलेल्या हक्क सवलती काढून घेण्यासाठी व इतर कामगारांच्या हातात हात घालून आपले जीवन सुखी करण्याकरिता होऊ शकणाऱ्या झगड्यात अडथळे आणण्यासाठी सरकार, जिल्हा परिषदा, नगरपरिषदा, सरकारी अंगिकृत व्यवसाय व स्वायत्त संस्था यांनी नेहमीची तन्दुरुस्तीची व योजनांतर्गत कामे रोजगार हमी योजनेत करून घेण्याचा सपाटा चालविला आहे. त्या खात्यातील अधिक वेतनावर काम करणाऱ्या कामगारावर असा हट्टा चढवीत सरकारच्या खात्या मार्फत आजवर पार पाडली जात असलेली व पार पाडली जाऊ शकणारी कामे बंद केली जात आहेत. खर्चात बचत होऊन नवीन कामे पार पाडण्याला शासनाला समर्थ बनवण्याच्या व अधिक कामे काढण्याच्या पद्धतीने रचना करण्या-ऐवजी कंत्राटदारांचे स्थान साधासुध्या वाढीत निर्माण करण्यात

येत आहे. त्यांचे पेवच फुटले आहे. कंत्राटदार कामगारांच्या हातावर खिरापत ठेवित आहे. कंत्राटी पद्धत रद्द करण्याच्या राष्ट्रीय धोरणाच्या हे विरुद्ध आहे.

वर नमूद केलेली तन्दुरुस्तीची व योजनामधील कामे रोजगार हमीत करून बंद करण्यात आले पाहिजे. खोट्या हजेऱ्या, लाचखोरी काम न करता इकडे तिकडे फिरणारे व पगार उपटणारे मजूर, खोटी मापे या प्रकाराना संघटनेच्या जोरावर मजुरांनी आळा घातल्यास, मजुरांच्यात आत्मीयता निर्माण करण्याकरिता ज्या कामात मजुरी कमी पडते हे सर्वानाच मान्य करावे लागले आहे. अशा कामावरील मजुरीचे दर सुधारून व एकूणच रोजगार हमी कामावरील मजुरांना त्या त्या भागातील शेतमजुरांचे वेतन दिल्यास कामगारात चैतन्य पसरून विकासाची कितीतरी व मोठाली कामे पार पाडली जाऊ शकतील.

रोजगार हमी योजनेखाली घेण्यात येणाऱ्या उत्पादक व उत्पादनवाढीस चालना मिळणाऱ्या कामावर कमी मजुरीवर अनेक अडचणीना तोंड देत काम करणाऱ्या कामगारांना त्यांच्या श्रमातून निर्माण होणाऱ्या वाढीव उत्पादनात जांमनीच्या स्वरूपात, वाटपाच्या रूपाने त्यांच्या जीवनाला शाश्वत मिळावी याची प्रस्तावना या मोर्चात करण्यात येत आहे.

कृषीविद्यापीठ कामगार

कृषि विद्यापीठांची शेती, राज्य व मध्यवर्ती सरकारची शेती; जिल्हा परिषदांची शेती, बीज गुणन केंद्रे, संशोधन केंद्रे, पशुपैदास केंद्रे, यावरील कामगारांच्या बाबतीत बहुतेक किमान वेतनाच्या अंमलबजावणीला सुरुवात झाली आहे. काही ठिकाणी अद्यापि व्हावयाची आहे. १ नोव्हेंबर १९७८ पासूनचा फरक नुकताच कोठे मिळावयास सुरुवात झाली आहे. या कामगारांचे अनेकविध स्वरूपाचे प्रश्न आहेत. कायम करणे, इ. च्या दगाने रोजंदारी, सेवा ज्येष्ठता, यादीनुसार काम, ओव्हर टाईम, रजा सुट्या पदरी पडणे, कामाचे नॉर्मस ठरणे, खाडे लाऊन कामगारांचे नुकसान करण्याच्या प्रवृत्तिला आळा घालणे, सेवानिवृत्तीचे फायदे मिळणे, कामाप्रमाणे वेतन देणे, संघटित होण्याच्या हक्काला मान्यता न देणे ही वागणूक बंद होणे, आवश्यक आहे. या त्यांच्या मुख्य मागण्या आहेत. स्वतःच्या प्रश्नावर जुटीची भक्कम संघटित चळवळ उभारीत असतानाच शेतमजुरांच्या चळवळीवर आपले भवितव्य अवलंबून आहे अशी जाणीव या कामगारांना आहे.

हस्तांतरीत जमिनीबद्दल

आदिवासी व दलितांच्या हस्तांतरित जमिनी परत करण्या संबंधीच्या कायद्याची काटेकोर अंमलबजावणी व्हावी. त्यातील त्रुटी दुसस्त करण्यात याव्यात या कायद्यात सुधारणा करून अधिक जमिनीचा त्यात समावेश करण्याबद्दलच्या सुचनांचा विचार झाला पाहिजे, तसेच फॉरेस्ट, सरकारी पड व इतर जमिनी, गायरान इत्यादी गरिबानी वहितीखाली आणलेल्या व सध्या त्यांच्यात ताब्यात असलेल्या व मध्यरी काढून घेऊन दुसऱ्यांना देण्यात आलेल्या जमिनी कायमपणे आदिवासी, दलित व गरीबाना देण्यात याव्या व अशा आपल्या मागण्या आहेत.

दलितावरील अन्याय व अत्याचाराचा बंदोबस्त व्हावा यासाठी शहरी व ग्रामीण श्रमिकांनी जुटीने प्रयत्न करावेत या व अशा स्वरूपाच्या प्रश्नांवरून भांडवलज्ञाही अन्याय व पिळवणूक विरोधी लढ्यात फूट पडू नये यासाठी शिकस्त केली पाहिजे. दलिताना देण्यात येत असलेल्या शिक्षणविषयक व नोकरीविषयक सवलती या पुढेही चालू राहाव्यात व त्यांची सक्त अंमलबजावणी करण्यात यावी. अशाच प्रकारच्या सवलती समाजातील सर्वच आर्थिकदृष्ट्या कमकुवत विभागाना देण्यात याव्यात. दलित समाजाच्या सवलती काढून घेण्याने कष्टकरी समाजातील इतर जातीजमातीचे प्रश्न सुटणार नाहीत. या सवलती पुढे चालू रहाण्याने दलित समाजापुढील मुळातल्या समस्या पूर्णपणे सुटणार नाहीत हे लक्षांत घेऊन दलित व स्पृश्य समाजातील कष्टकरी जनतेने जुटीने आपल्या पुढील समस्यांच्या सोडवणूकीसाठी अन्याय अत्याचारांच्या विरुद्ध खांद्याला खांद्या लावून लढले पाहिजे. मराठवाडा विद्यापीठाला डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे नांव देण्याचा ठराव अंमलात आणावयास लावून एक प्रकारे याचा आपण पाया घालू शकतो.

धरणग्रस्तांना न्याय हवा

धरण व प्रकल्पग्रस्तांच्या पुनर्वसनाचा कायदा मुळात सर्व प्रकारची धरणे, बंधारे व सावंजनिक कामामुळे जमीन जाणाऱ्या सर्व प्रकल्पाकरिता करण्यात आला आहे. अलिकडे सरकारी धुरिणांच्या व्यक्तव्यावरून कायद्याचे क्षेत्र मर्यादित करण्याचा काही विचार झाला आहे. त्याच्या कार्यवाहीबद्दल मतभेद आहेत किंवा कसे हे कळलेले नाही, संख्येचे राजकारण करणारे आजचे राज्यकर्ते लाभ मिळणाऱ्या वाढणाऱ्यांचा, गब्बर होणाऱ्यांचाच विचार करतात. सामाजिक व्यापाबद्दल बोलत असतांनाच ती दृष्टि लोपली, अधू झाली असाच त्यांचा व्यवहार होतो. कायदा करणारेच कायद्याला विरोध करतात. या कायद्यांत त्रुटी आहेत याची जाणीव आम्हालाही आहे. जनतेच्या पैशातून पार पाडलेल्या या प्रकल्पामुळे कोणाचेही जीवन उध्वस्त न होता पायाचे दगड झालेल्यांच्या विकासाचा, प्रगतिचा मार्ग खुला करावा यासाठी कायद्यातील त्रुटी नाहिल्या कराव्यात. सध्याच्या कायद्यांत विस्थापित होणाऱ्या सर्व शेतकऱ्यांबरोबरच ज्यांची उपजीविका धरणाच्या प्रकल्पाखाली वृद्धणारी जमीन, गावे यावर अवलंबून आहे अशा भूमिहिन, शेतमजूर व कारागिरांच्या विकसनशील पुनर्वसनाची तरतूद आहे. पण तेवढ्याच धरण प्रकल्पग्रस्तांचे विकसनशील पुनर्वसन व्हावे अशी आम्ही भूमिका घेत नसून न्यायासाठी चाललेल्या चळवळीची ताकद, मित्रांची जमवाजमव होऊन वाढावी हा हेतू आहे.

गरीब मध्यम शेतकऱ्यांशी जूट

शेतीमालाच्या घसरलेल्या किमती, औद्योगिक माल व शेती मालाच्या किमतीतील असमतोल, औद्योगिक मालाच्या किमती कमी होणे, निर्यात दराने शेतीसाठी लागणाऱ्या वस्तू मिळणे व्याजाचे दर कमी होणे, अल्पमूदतीच्या कर्जाचे मध्यम मूदतीच्या कर्जात रूपांतर होणे, कर्जाच्या दुष्पट व्याज वसूल झाले असेल, तर कर्जातून सुटका होणे, पाणी पुरवठा सरकारी खर्चाने होणे अशा मागण्या शेतकरी समाजाच्या म्हणून पुढे येत आहेत. गरीब व मध्यम शेतकऱ्यांच्या अशा खास असलेल्या मागण्यांचा उल्लेखही केला जात आहे. या सर्व प्रश्नांची सोडवणूक सध्याच्या भांडवली विभागांचे हित जपणाऱ्या सत्ताधऱ्यांकडून व समाज रचनेत व उत्पादन पद्धतीत पूर्णपणे होणे शक्य नाही.

ज्या मध्यम व गरीब शेतकऱ्यांमधून आम्ही शेतमजूर व निमशेतमजुरांच्या रांगेत सामील झालो त्यांची सध्या कशी परवड चालली आहे हे आम्ही अनुभवत आहोत. सध्याच्या शेतीक्षेत्रांत किमती

घसरण्याच्या मार्गाने येणाऱ्या अरिष्टांचे भोग गरीब मध्यम शेतकऱ्याला जबरदस्तरित्या सोसावे लागत आहेत. शेतमजुरांसह सर्व कष्टकरी जनतेशी सलोख्याचे, मैत्रीचे संबंध ठेवून भांडवली समाजरचना व सत्ता यांच्या विरोधी झगड्यात सामील होऊनच त्यांचे प्रश्न सुटणार आहेत. याची खूणगाठ बांधूनच या कष्टकरी शेतकऱ्यांनी स्वतंत्रपणे व संघटीतपणे हालचाल सुरू केली पाहिजे असे केले तर शेतमजूर त्याची साथ करील, मदत देईल.

पण शेतकऱ्यांच्या वाढत्या उत्पादनखर्चात शेतमजुरांच्या मजुरीवरील खर्चाचा हिस्सा किती आहे याचे भान सर्वच शेतकऱ्यांनी विशेषतः गरीब व मध्यम शेतकऱ्यांनी ठेवले पाहिजे. जो फटका सध्या सधनासकट सर्व शेतकरी समाजाला बसत आहे. त्याचा शेतमजूर हा बळी आहे. शेतमजुरांचे वेतन वाढत्यासारखे दिसत असले तरी त्याचे खरे वेतन घटले आहे. त्याची हलाखी वाढली आहे. त्याच्या कामाचे दिवस कमी झाले आहेत. त्याची कर्जे वाढली आहेत. त्याची हलाखी वाढली आहे. निवारा, शिक्षण व आरोग्य या गोष्टी दुर्मिळ झालेल्या आहेत. अशा वेळी त्याच्या किमान वेतनाच्या अंमलबजावणीला नकार देऊन, अंमलबजावणीसाठी तो संघटित होऊ लागला की त्याची झोपडी उठवून, किमान वेतनाला स्थगितीचे काहूर उठवून शेतकऱ्यांचे कोणते प्रश्न सुटणार आहेत? गरीब व मध्यम शेतकऱ्यांचे कोणते हित साधले जाणार आहे?

जमिनीचे फेरवाटप

महाराष्ट्रातील शेतमजूर आज, वेतनातवाढ व्हावी, स्त्री पुरुष मजुरांना समान वेतन मिळावे, गिरण्या कारखानातल्या कामगारांप्रमाणे आजारपणाची, विश्रांतीची, रजा मिळावी, रहाण्यासाठी घरे मिळावीत, म्हातारपणीची सोय व्हावी. इ. मागण्यासाठी संघटीत होऊन लढत आहेत. हे करीत असतांनाच ज्या जमिनीवर ते घाम गाळतात पण केवळ दारिद्र्याचे व कष्टाचेच धनी रहातात, त्या जमिनीच्या फेरवाटपाची मागणी ते पुढे आणू इच्छितात. जमिनीवर प्रत्यक्ष श्रम करणाऱ्यांना जमीन कसण्याचा व भोगवट्याचा हक्क मिळाला पाहिजे या तत्त्वावर जमिनीचे फेरवाटप झाले पाहिजे अशी मागणी ते जोरदारपणे पुढे मांडतात. जे स्वतः जमिनीवर श्रमत नाहीत व हुसऱ्याच्या श्रमाने जमीन कसून घेतात त्यांच्याकडील वरकड जमीन काढून घेऊन त्यांचे वाटप झाले पाहिजे.

जमिनदारी नाहीशी करणे, जमिनीवर जे मालकीची मक्तेदारी नष्ट करणे व 'कसेल त्याची जमीन' या धोरणाची घोषणा करून राज्यकर्त्यांनी आजपर्यंत जे कायदे केले व व्यवहार केला त्यातून खेडोपाडी जे जीवन उभारले गेले आहे त्यात श्रमणाऱ्यांची केवळ फसवणूक झाली आहे. नवे सधन, भांडवली धनदांडगे वाढले व लक्षावधी कष्टकरी जमिनीवरून हुसकले गेले. तथाकथित 'हरित क्रांती' ने खेड्यापाड्यांत वर्गभेदाची दरी मोठ्या प्रमाणात रुंदावली. स्वतःच्या छोट्याशा तुकड्यावर एकाकीपणाने कष्ट करणारे, मध्यम व गरिब शेतकरी स्वतःच्या श्रमाचे बीज करू शकत नाहीत. एवढेच नव्हे तर निरनिराळ्या ओझ्यामुळे, वाढत्या कर्जाच्या बोजामुळे शेतीला लागणारी साधने मिळवू शकत नाहीत. भिकेला लागून आपल्या तुकड्याला पारखे होत आहेत व शेतमजुरांच्या रांगात ढकलले जात आहेत.

लक्षावधी शेतमजुरांना जे जिणे आज जगावे लागत आहे. त्याबद्दल ग्रामीण मातब्बर सधन शेतकरी राज्यकर्त्यांमंडळींनामुद्धा शरमावे अशी स्थिती आहे. शेती व्यवसायाला पूर्वीच्या मानाने तुलनेने प्रचंड प्रमाणात साधनसामग्री उपलब्ध झाली असतांना शेती उत्पादनात स्थगितता आली आहे. शेती उत्पादन अजून फार मोठ्या

प्रमाणात निसर्गावर अवलंबून आहे व त्यामुळे बेभरवशाची स्थिती आहे. शेतीतील उत्पादकता सर्वत्र वाढविण्याकरिता जे प्रोत्साहन आवश्यक आहे त्याचा शेती उत्पादनाच्या क्रियेत पूर्ण अभाव आहे. शिवाय आजच्या उत्पादन पद्धतीत सामाजिक स्थानात जी पदोपदी विषमता जाणवते त्यामुळे ग्रामीण गरीबात स्वाभाविकच आठारलेपणाची प्रबळ भावना आढळते. त्यामुळे कसेल त्याची जमीन या सुत्राच्या आधारे जमीन फेरवाटपाचा प्रश्न सतत स्वयंभूषणे पुन्हा उसळून येतो.

ज्यांना स्वतःच्या हातावर पोट भरावे लागते त्या ग्रामीण गरिबांना, प्रत्यक्ष जीवनाच्या अनुभवांमुळे, भोगवट्याच्या पूर्ण हक्काने व सर्व साधनांसह जमीन मिळणे आवश्यक आहे हे पटलेले आहे. जगण्यासाठी, जगण्याच्या शाश्वतीसाठी सन्मानपूर्वक, समान हक्काने, विकसनशील जीवन अनुभवण्यासाठी हा बदल जरूरीचा आहे याची खात्री पटली आहे.

आज पतयंत्रणा, वितरण यंत्रणा इ. ज्या यंत्रणा खेडोपाडी पसरल्या आहेत व त्यात सहकारी पद्धती रूढ झाल्या आहेत. या यंत्रणाना जर योग्य दिशा दिली गेली तर जमिनीचा लहानसा तुकडा भोगवट्याला येऊनसुद्धा आपल्या मुक्त श्रमाच्या जोरावर वाढत्या उत्पादकतेने, ग्रामीण कष्टकरी गरीब जमीन कसू शकेल असा विश्वास निरनिराळ्या रितीने अनुभवास येतो. जमिनीवर अवलंबून असलेल्या व जमिनीवर कष्टणाऱ्या प्रत्येक गरिबाला जमिनीचा तुकडा भोगवट्याला हक्काने मिळाला पाहिजे या मागणीला विशेष समर्थन व न्यायत्व प्राप्त होते.

आपल्या श्रमाने आपल्याला उत्तमपणे चीज करता यावे, आपले श्रम वर्षातील बहुतेक दिवस बेकार न रहाता कामी लागवित आणि आपले नागरिकत्व पूर्णपणे आपल्याला भोगता यावे यासाठी जमिनीची फेरवाटपाची मागणी महत्त्वाचे ठरते. ग्रामीण गरिबांच्या बेकारीवर, दलित जातीजमातींच्या दैन्यावर, जीवघेण्या सामाजिक व आर्थिक विपमतेवर, त्यांच्या अफाट श्रमशक्तीला जखडणाऱ्या शृंखलावर आणि शेतीतील उत्पादक शक्तीच्या विकासाला येणाऱ्या अडथळांवर घाव घालण्याचा हा एकमेव प्रभावी उपाय आहे.

जे स्वतःच्या व कुटुंबियांच्या कष्टाने जमीन कसतात त्यांच्या जमिनीवरील हक्काला या फेरवाटपामुळे कोणत्याही प्रकारे धक्का लागणार नाही. ज्यांच्याकडे अगदीच तुटपुंजी जमीन आहे अशा गरीब शेतकऱ्यांना, भूमिहीन व शेतमजुरांच्या बरोबर जमीन फेरवाटपातून जमिनीचा लाभ होईल अशी स्वाही राहिल. आधुनिक पद्धतीने शेती वरून ती समृद्ध व्हावयाची असेल तर प्रत्यक्ष कष्टकऱ्यांना समानहक्काच्या पायावर परस्पर सहाय्यक संघटना व सहकार हाच भावी प्रगतीचा मार्ग आहे. जातपात, धर्म इत्यादी भेदभाव बाजूला राहून, या प्रकारच्या ग्रामीण क्रांतीसाठी वर्गीय पायावर व श्रमाच्या भावबंधनाने गांवोगांव संघटित एकजूट उभारण्याचा निर्धार महाराष्ट्रातील शेतमजुरांच्या बारामतीस भरलेल्या परिषदेत केला आहे. या भूमिकेने व दिशेने शेतमजूर भूमिहीन व ग्रामीण गरिबांच्या या आंदोलनाची वाटचाल घडविली जायची आहे.

मोर्चा यशस्वी करा

शेतमजूर, निमशेतमजूर, रोजगार हमी कामावरील मजूर, जिल्हा परिषदा, सरकारी व विद्यापीठीय शेतीवरील मजूर, हस्तश्रमिती जमिनीचे आदिवासी दलित व गरीब, जमिनी वहित करणारे व जमिनी काढून घेतलेले आदिवासी, दलित गरीब यांचे हे मोर्चा निदर्शन म्हणजे संघटित होऊ लागलेल्या, जागृत झालेल्या, धीट बनलेल्या, दडपसाही व अत्याचाराला न जुमानता माग आक्रमण करू

लागलेल्या जनतेचे निदर्शन होय. केवळ विधान सभेपुढे आपले म्हणणे मांडण्याकरिता हा मोर्चा येत आहे असे नाही तर मुंबई शहरातील गरीब, बुद्धीचे व शारिरीक कष्ट करणारे कामगार मध्यमवर्गादि जनतेशी नाते जोडण्यासाठी तो येत आहे. मुंबईचे कामगार या निदर्शनाचे स्वागत करतील. त्यांच्या जेवण चहापाण्याची व्यवस्था करतील. त्यांच्या विचारांची व मागण्यांची साथ करतील. त्यांची तड लागवी म्हणून मोर्चात सामील होतील अशी आमची अपेक्षा आहे. खेड्यातून मुंबईला आलेल्या संघटित होऊन हरघडी लढत असलेल्या मुंबईतील कामगारापर्यंत शेतमजुरांचे म्हणणे पोचावे म्हणून सभाही संघटित करतील असे मुंबईतील काही प्रमुख संघटनांनी अभिवचन दिले आहे. त्याला कामगारांकडून साथ मिळेल अशी आम्ही आशा करीत आहोत.

मोर्चा संघटित करून आपल्या प्रश्नांच्या सोडवणुकीसाठी शेती, कामाचे ठिकाण, गाव, भाग, तालुका, जिल्हा पातळीवर राज्यभर आपल्या प्रश्नावरील लढ्याला सुरुवात करावयाची आहे. पुरेशी संघटना नाही. कार्यकर्त्यांची अपुरी संख्या, पैसे आदि सर्व साधनांचा अभाव अशी स्थिती असली तरी ज्याच्या अभावी आपले गाडे आजवर अडले आहे त्याची पुरी जाणीव असल्याने शेतमजूर कामाला लागतील आणि हजारांच्या संख्येने ५ एप्रिल १९७९ रोजी बोरीबंदर स्टेशनवर सकाळी ११ वाजता पोचून निदर्शन यशस्वी करतील याबद्दल तिळमात्र संदेह नाही. पुढापाेक्षाही शेतीवरील मजुरात स्त्रियांची संख्या जास्त आहे. चळवळीत त्या आघाडीवर असतात असा अनुभव आहे. तेव्हा मोर्चात निम्म्या संख्येने स्त्रिया असतील असा जिद्दीचा प्रयत्न सर्व करतील याची खात्री आहे. ग्रामीण व शहरी कामगार, श्रमजीवी आणि शहरी व ग्रामीण गरीब शेतमजूर संघटितपणे, जुटीने, सामूदायिकपणे निदर्शनाच्या तयारीला लागताच त्यांच्या मदतीला येईल, तेव्हा स्वतःचे प्रयत्न व त्याची साथ अशारितीने केल्यास मजुरांचे स्वावलंबी असे प्रभावी ऐतिहासिक निदर्शन घडवता येईल. त्या दृष्टीने शेतमजूर, त्यांच्या संघटना व कार्यकर्त्यांनी कामाला लागवे अशी विनंती आहे.

ग्रामीण व शहरी श्रमिक, कामगार व कर्मचारी संघटनांनी व कार्यकर्त्यांनी हा मोर्चा यशस्वी करण्यासाठी सर्व प्रकारे सहाय्य करावे व भागिदारी करावी अशी विनंती आहे.

५ एप्रिल १९७९ रोजी सकाळी १२ पर्यंत बोरीबंदर स्टेशनवर उतरून आझाद मैदानावर पोहण्याच्या दृष्टीने बाहेरगांवच्या प्रतिनिधींनी यावे. तेथून मोर्चाला सुरुवात होईल व विधानसभेवर जाऊन निदर्शन करण्यात येईल.

शेतमजूर एकजूटीचा विजय असो

लाल बावटे की जय

आपले नम्र

संतराम पाटील

जयसिंग माळी

नाना शेते

अध्यक्ष

सरचिटणीस

खजिनदार

गणपत लोके

भिकाजी बावके

जीवनराव सावंत

भिमराव बनसोडे

उपाध्यक्ष

सहचिटणीस

महाराष्ट्र राज्य शेतमजूर परिषद

श्रमिक, १८८९, सी, लक्ष्मणपुरा कोल्हापूर